

Luchino Visconti, el darrer emperador

Als quaranta anys de la seua mort i als cent del seu naixement, la figura i l'obra de Luchino Visconti recorre profundament una bona part de la història cinematogràfica i escènica del passat segle XX. Cinema, òpera i teatre tracen els tres eixos sobre els quals va construir una obra apassionada i convulsa que va obrir nous horitzons en el panorama artístic de la postguerra.

El director de cinema Luchino Visconti (Milà, 1906 - Roma, 1976).

La xarxa de relacions, influències deixebles, col·laboradors amors i desamors de Luchino Visconti resulta imprescindible per copsar la magnitud del personatge. Heus ací els noms més significatius.

Björk Andersen. Aquest nom que podia haver passat pel d'un tenista suec o un escriptor de contes, correspon a un jove suec que, després d'una llarga recerca —Visconti fa un documental titulat *Alla ricerca de Tadzio*—, és l'elegit per a interpretar l'adolescent protagonista de *La mort a Venècia*. De la carrera posterior del jove poca cosa més se'n sap, però per a la història del cinema, el seu rostre resta empresonat per sempre a la platja de Venècia, davant la mirada terminal de Dirk Bogarde.

Giulio Andreotti. Per al polític democristià, Visconti era una de les

seues "bèsties negres". Des de la Subsecretaria d'Espectacles i Informacions, Andreotti exerceix un sever poder censor contra els "directors rojos". Visconti, malgrat el seu prestigi, no se salva d'aquests atacs que culminen amb *Rocco i els seus germans*. L'obra és acusada de pornogràfica i violenta, d'oferir una imatge distorsionada de la realitat italiana, d'enfrontar el nord i el sud. La pel·lícula és segrestada en algunes regions i algunes seqüències són censurades com les de la violació i mort de la prostituta interpretada per

Annie Girardot. Paradoxalment, com havia passat amb un altre film "escandalós", *La dolce vita*, la pel·lícula de Visconti es convertirà en un dels grans èxits internacionals del cinema italià de la postguerra.

Alberto Arbasino. El considerat Tom Wolf europeu, l'escriptor i assagista Alberto Arbasino, formaria part durant uns anys del cercle íntim del director. La seua amistat es trencarà quan l'escriptor publica en el setmanari *Il Mondo* un sarcàstic article sobre el director titulat "De Marx als òpals" on el descriu com un artista decadent, amant dels òpals i dels joves de cabells rosos...

Helmut Berger. Durant el rodatge de *Sandra* (1965) en la ciutat de Volterra, un jove estudiant d'art dramàtic arriba al plató en companyia de Gala Dalí. Visconti se sent immediatament atret pel jove ros d'origen austríac. Durant molts anys l'actor viu una tempestuosa relació sentimental amb el director milanès fins que aquest mor. Visconti li va donar el seu primer gran paper dramàtic en *La caiguda dels déus* i fins i tot, traurà d'ell la seua energia interpretativa en *Ludwig* amb el paper del rei foll. Fora del cercle viscontinià, la seua estrella cinematogràfica inicia una llarga decadència en papers cada vegada més insignificants.

Dirk Bogarde. Si hi ha un actor fetitxe en l'obra viscontiniana aquest és sens dubte Dirk Bogarde. Visconti li ofereix el paper del compositor Gustav Von Aschenbach per a la seua adaptació cinematogràfica de *La mort a Venècia*. La carrera i la figura de l'actor britànic des d'aquest moment queda lligada per sempre al Lido de Venècia i la música de Mahler. Un altre projecte "germànic" a partir de *La muntanya màgica* de Thomas Mann no arribarà a veure la llum.

Lucia Bosé. L'actriu italiana és "descoberta" per Visconti als disset anys quan treballa com a dependenta en una pastisseria de Milà. Visconti queda enlluernat per la "bellesa aristocràtica" de la jove milanesa. Malgrat que no arribaren a coincidir en la pantalla, l'actriu forma part del cercle íntim del

director. Visconti va ser el padrí del seu primer fill, el futur cantant Miguel Bosé.

James Cain. Gràcies a la novel·la policíaca *El carter sempre truca dues vegades*, escrita per James Cain el 1934, Visconti fa el seu debut com a realitzador amb *Obsessió* el 1941, en la Itàlia feixista. La pel·lícula, en paraules del guionista Cesare Zavattini, "refleix la nostra fam real" i esdevé pòrtic cinematogràfic del que uns anys després es coneixerà com neorealisme, un moviment cinematogràfic que canviaria la història del cinema i del qual, Visconti serà un dels protagonistes amb la pel·lícula *La terra tremola*.

Maria Callas. Inevitable el nom de la Callas en aquesta guia viscontiniana. Director i cantant formen un dels

tàndems més enlluernadors de l'escena cultural dels anys cinquanta. Una relació que va anar més enllà de l'escena; la cantant, malgrat l'homosexualitat de Visconti, sucumbeix als seus encants i s'hi enamora. Visconti, com a fruit amorós d'aquesta relació,

li ofereix una *Traviatta* que queda com una de les fites musicals i escèniques de la història de l'òpera. Això sí, després de fer-la perdre un bon grapat de quilos i convertir-la en la Violeta més cadavèrica de l'escena lírica.

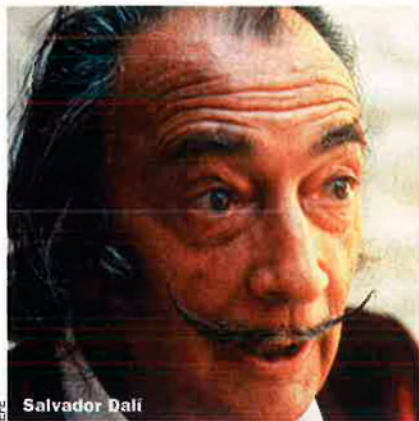
Coco Chanel. La dissenyadora que va posar pantalons a les dones i va encunyar frases com "la moda passa,

l'estil continua", viu amb Visconti una intensa amistat des dels anys trenta fins la seua mort. Ella és l'escollida, per encàrrec de Visconti, de transformar Romy Schneider, d'edulcorada princesa Sissí, en jove seductora aristòcrata, vestida -i desvestida- en *tailleur Chanel*, en *Boccaccio 70*. Chanel, com Visconti, comparteix l'ànima i el despotisme de tot Pigmalió amb els seu deixebles. Per a la creadora de moda, Visconti serà un dels seus grans amors "no correspostos".

Jean Cocteau. L'obra *Les parents terribles* de Cocteau inicia la seua carrera com a director teatral el 1945 en el Teatre Eliseo de Roma. L'estrena i posteriors representacions d'aquest peculiar drama familiar estaran marcades per l'escàndol i les baralles entre els defensors i detractors de l'obra. Tot un triomf per a Visconti.

Salvador Dalí. Les vides del pintor i del director es creuen en el muntatge teatral de l'obra de Shakespeare *Al vostre gust*, que Visconti dirigeix el 1947. Dalí realitza uns decorats fastuosos i fantàstics per al primer muntatge shakesperian del director, que desperta algunes reticències entre els crítics més severos i ortodoxos, que acusen

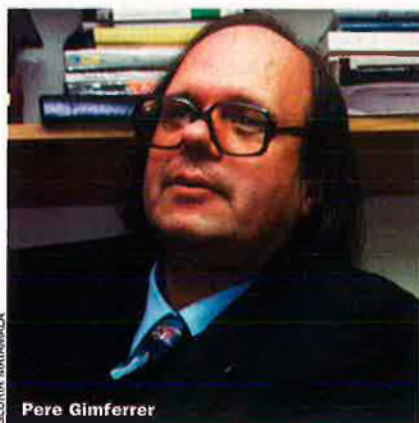
EFE Salvador Dalí

Visconti d'abandonar els postulats neorealistes.

Alain Delon. Objecte de desig del director, Visconti crea per a ell el personatge central de *Rocco i els seus germans*, el fa pujar a l'escena en companyia de Romy Schneider en un drama elisabetià de John Ford i el converteix en personatge de Lampedusa en *El guepard*. No reeixiran altres projectes com *L'estranger*, segons la novel·la d'Albert Camus, que finalment protagonitzarà Marcello Mastroianni. Delon, com Máximo Girotti –l'actor d'*Obsessió*–, serà un dels amors "ideals" i prohibits del director milanès.

Marlene Dietrich. Luchino Visconti ret a l'actriu i cantant un homenatge pervers i irònic en la figura del seu pupil Helmut Berger. En les primeres escenes de *La caiguda dels déus* Berger apareix disfressat de Marlene en *L'Àngel blau* i cantant "Lola-Lola" per a sorpresa i estupor de la burgesa i conservadora família Essenbeck. L'actuació és el seu regal d'aniversari per al patriarca familiar...

Pere Gimferrer. L'escriptor Pere Gimferrer s'acosta a l'obra viscontiniana en

GLORIA MATAMALA

Pere Gimferrer

el seu assaig *Cine y literatura*, on repassa les relacions entre els dos llenguatges. Gimferrer es fixa en títols com *La mort a Venècia*, *La caiguda dels déus* o *Les nits blanques*. Un altre escriptor esteticitzant, Juan Gil-Albert, li retrà homenatge amb el seu relat autobiogràfic, *Viscontiniana*.

Horst. Un dels grans noms de la fotografia de moda del segle XX i que durant dècades va il·lustrar les pàgines de la revista *Vogue*. El fotògraf alemany fa amistat amb Visconti a París i, de seguida, neix una forta atracció entre tots dos. Horst l'ajuda a viure i a acceptar la seua homosexualitat i manté amb ell una relació amorosa de prop de tres anys.

Pietro Koch. Un dels noms més sanguinaris de la repressió feixista durant l'ocupació nazi d'Itàlia. Pel seu centre de detenció, la Pensió Jacarino de Roma, passaren i foren torturats molts combatents antifeixistes, entre ells, Visconti. Acabada la guerra, el director va ser un dels testimonis que declaren en el judici contra el torturador feixista. A més, Visconti va filmar el procés i l'execució de Koch.

Anna Magnani. Anna Magnani és l'altra diva que es creua en la vida del director. Actriu temperamental, les seues relacions passen de l'amor a l'odi i viceversa. Visconti, per al seu debut cinematogràfic, pensa en ella, però l'actriu es presenta embarassada de cinc mesos i ha de renunciar a participar-hi. Deu anys després la dirigeix en *Bellíssima*, un paper fet a la seua mida, tot i que no aconsegueix l'impacte emocional d'una altra obra neorealista, *Roma, citta aperta*. No tornen a coincidir en la pantalla, però compartiran –amb uns anys de diferència– la mateixa església en els seus sepelís: el temple de Sant Ignasi, enmig de la Roma barroca. I també els mateixos aplaudiments calorosos quan els seus fèretres ixen del temple.

Marcello Mastroianni. L'actor italià forja la seua carrera interpretativa, com també Vittorio Gassman, a l'ombra i a les ordres del director. Primer en l'escena i després en la

EL TEMPS

Marcello Mastroianni

pantalla, Mastroianni viurà en carn pròpia, les ires i els atacs del director a l'hora de dirigir. En un dels seus primers encontres, en què l'actor no aconsegueix pronunciar els versos en el to just, Visconti, ple de fúria, li crida: "Ves-te'n a fer de conductor de tramvies!" Afortunadament no ho va fer...

Marcel Proust. El nom de l'escriptor francès ha quedat lligat per sempre a la biografia del director. Visconti acariciarà durant molt de temps l'adaptació cinematogràfica d'*A la recerca del temps perdut*. Un projecte dissenyat amb noms d'actors com els de Greta Garbo, Marlon Brando, Brigitte Bardot, Lawrence Olivier, Helmut Berger, etc. però que malauradament, per problemes financers, no va reeixir. L'obra de Proust serà un dels seus llibres de capçalera juntament amb *La muntanya màgica* de Thomas Mann.

Jean Renoir. Mestre i "educador" d'un jove Luchino Visconti al París dels anys trenta i la França del Front Popular. Al costat del director francès, el jove aristòcrata poleix la seua educació estètica i ideològica en l'atmosfera populista i esquerrana del govern de Leon Blum. Visconti farà amb ell el seu debut cinematogràfic amb *Une partie de Campagne* com a tercer ajudant i dissenyador de vestuari.

Romy Schneider. Per al director ella sempre serà Romina. Promesa –i per tant rival– del seu protegit, Alain Delon, Visconti acaba "adoptant-la" i transformant-la en actriu adulta, com havia fet amb el jove actor francès o

EL TEMPS

Romy Schneider

com farà amb Claudia Cardinale. La darrera trobada entre tots dos té lloc als paisatges imperials de *Ludwig*, on el director la fa abillar-se novament amb les vestidures de Sissí, i la mostra en tota la seua esplèndida maduresa física.

Palmiro Togliatti. Company de viatge del Partit Comunista italià, Luchino Visconti mai amagarà les seues simpaties i adhesions comunistes. El "comte roig" com l'anomenen en alguns mitjans, trobarà en la figura de Palmiro Togliatti, secretari del PCI, el seu protector i valedor en l'aparell comunista. Tot i així, Visconti denuncia en el seu moment, la repressió estalinista i les invasions d'Hongria i de Txecoslovàquia. Fins i tot mostra les seues simpaties per una obra "contrarevolucionària" com *Doctor Zhivago*. Amb motiu de l'estrena cinematogràfica d'aquesta obra, Visconti anira a veure-la unes quantes vegades, entusiasmat pel treball de David Lean. Això sí, sempre discretament...

Piero Tosi. A Piero Tosi devem, entre altres, els vestuaris històrics de *Senso*, *El guepard*, *La mort a Venècia* o *La caiguda dels déus*. Però també els d'obres contemporànies com *Bellíssima* o *Rocco i els seus germans*. Per al vestuari de la família obrera de Rocco, Tosi i els seus col·laboradors viatjaren per la Itàlia meridional a la cerca de peces de roba proletària; en un dels seus viatges veuen un obrer que treballa en la carretera i que vesteix un samarreta plena de forats. Tosi aconsegueix que li la vengui a canvi d'una suma de diners. L'obrer, mentre es desvesteix, no para de queixar-se i protestar de "tots aquests forats que té per culpa dels governs de la Democràcia cristiana".

Giuseppe Visconti. Impossibile realitzar un itinerari biogràfic del director italià sense mencionar els seus orígens familiars i socials. El seu pare, Giuseppe Visconti forma part d'una de les famílies de més tradició de la Llombardia. La seua herència aristocràtica es remunta al mateix Carlemany. Per la seua part, sa mare, Carla Erba, pertany a una família de l'alta burgesia llombarda enriquida gràcies a la indústria farmacèutica. Luchino va ser el quart fill de la parella.

Tennessee Williams. Les obres del dramaturg nord-americà arriben als escenaris italians de la mà de Luchino Visconti. Visconti donarà a conèixer al públic italià els drames de l'escriptor com *Un tramvia anomenat*

EL TEMPS

Tennessee Williams

desig, *El zoo de cristall*. Però també les d'Arthur Miller, Jean-Paul Sartre o clàssics com Goldoni, Shakespeare o Txèkhov. Visconti, amb la seua pròpia companyia escènica, pretén seguir el model de "teatre popular" que Jean Vilar i Gerard Philippe enllestixen a França, però les actuacions de la censura dels governs democratacristians acabaran frustrant el projecte.

Franco Zeffirelli. El realitzador i director teatral florentí viu amb Visconti un apassionat i tempestuós romanç. Zeffirelli col·labora durant uns anys amb Visconti en la pantalla i en l'escena com a ajudant de direcció i escenògraf, per a independitzar-se més tard. Una opció que mai li perdonarà el seu protector. Tot i així Zeffirelli aconsegueix triomfar en l'escena per a disgust de Visconti, que veu com el seu deixeble i examant dirigeix algunes de les seues dives, com Maria Callas o Anna Magnani.

Carles Gàmez

18^a

Setmana Internacional de la Música Dènia

2006

AJUNTAMENT DE DÈNIA
DELEGACIÓ DE CULTURA

CONSEJO DE CULTURA
DELEGACIÓN DE CULTURA
DÈNIA

SETMANA JOVE

Dijous 17. 20,30h.
FRANCISCO PÉREZ PERELLÓ, piano

Divendres 18. 20,30h.
PERCUJOVE
Grup Orquestral de Marímba

SETMANA INTERNACIONAL

Dissabte 19. 20,30h.
MANUEL GUILLÉN, violí
Mª JESÚS GARCÍA, piano

Diumenge 20. 20,30h.
LEONEL MORALES, piano

Dimarts, 22. 20,30h.
TRES FORASTEROS EN MADRID
Lleó, Serrano i Chapi
Sarsuela

Dimecres, 23. 20,30h.
CARMEN SOLÍS, soprano
RICARDO ESTRADA, Piano

Dijous, 24. 20,30h.
Camerata PRO-ARTE Madrid
W. A. Mozart
VÍCTOR ARDELEAN,
Concertino-director
ANNE McMILLAN, soprano

Auditori del Centre Social del 17 al 24 d'agost 2006